

РЕЧИ ИСУСА ХРИСТА И ЊИХОВА СУДБИНА.

Као светлост велику за људе који седе у тами објавио је пророк Исаија (9, 2) Месију који је имао да дође. „Ја сам светлост свету; ко за мном иде, неће ходити по тами“ (Јов. 8, 12) — рекао је за себе сам Христос. У време када су људи, после дугог и узалудног тражења истине, са сумњом и иронијом питали: А шта је истина? (ср. Јов. 18, 38) — рекао је за себе Исус Назарећанин: „Ја сам за то рођен и за то дођох на свет, да сведочим истину. Сваки који је од истине слуша глас мој“ (Јов. 18, 37). И заиста, идући од места до места, као сејач по њиви сејао је Исус своје семе, своју науку, истину, међу људима. Као роса на суву земљу падале су његове просте, али дивне и узвишене, благе и утешне речи на срца људска. Божанска мудрост и сила осећала се у речима његовим, које беху дух и живот, кадре човека препродити и дати му живота вечног. Исус је учио као нико до њега: код њега никада није било колебања, никада није себе исправљао, никада није размишљао и тражио истину, него ју је износио као нешто готово, са потпуном сигурношћу и са највећим авторитетом: „заиста, заиста, кажем вам...“. Народ се дивио Исусу и његовој науци, јер Исус није учио као књижевници, него као онај који власт има (Мат. 7, 28—29), а назарећани, који су знали прилике и живот Исусов, слушајући речи његове, питаху се с чуђењем: „Откуда овоме мудрост ова и моћи? Није ли ово дрводељин син? Не зове ли се мати његова Марија, и браћа његова Јаков, Јосиф, Симон и Јуда?“ (Мат. 13, 53 и д.). Исус је признавао: „моја наука није моја, него онога који ме је послао“ (Јов. 7, 16). Шта је Исус учио и у ком је облику износио своју науку — то видимо из јеванђелије. Садржине његове проповеди беху у главном верске истине, које је обично исказивао у облику кратких, прегнантних изрека или у нешто дужим причама, присподобама. О Богу и царству Божјем, о човеку и његову одношају према Богу, о начину и смислу, вредности и последњој сврси човечјег живота говорио је Исус људима. Највећим, најкруп-

нијим и по човека најважнијим питањима бавио се Исус. Своју науку, која је имала да препороди човечанство, да га измири с Богом и да га спасе, ширио је Исус само усмено, живом речју. Жива реч је боље продирала у срца људска и освајала их, а тако су онда учили и други учитељи. Они који су слушали Исуса и који су по његовим речима хтели да удесе свој живот морали су п а м т и т и речи Исусове. Но баш зато што Исус није ништа написао и за собом оставио, и што је чуварем његових речи у први мах било само памћење и сећање, намеће се питање: каква је била судбина речи Исусових? Да ли се памћењем могле сачувати његове речи? Шта се, где и како сачувало од речи његових?

Исус је као народни учитељ народу говорио његовим језиком, јасно и разумљиво за сваког. Место опћених и апстрактних реченица употребљавао је одмах конкретне случајеве. Тако је н. пр. учинио код истицања потребе измирења Мат. 5, 23 и д. Своју заповест „не противите се злу!“ — објаснио је одмах примерима: „Ко те удари подесном твојом образом, окрени му и други. И који хоће да се суди с тобом и хаљину твоју да узме, подај му и огрџач. И ко те натера једну миљу, иди с њиме две“ (Мат. 5, 39 и д.). Тако је Исус чинио и код других својих заповести. Споменули смо већ, да је Исус обично говорио у гномама и краћим причама, које се лако памтиле. Своје мисли исказивао је Исус у ритмичној, паралелној или антитетичној форми јеврејске поезије, па се његове речи тим лакше и боље памтиле. Зар је тешко било упамтити његове речи:

„Иштите, и даће вам се;
тражите, и наћи ћете;
куцајте, и отвориће вам се.
Јер сваки који иште, добива,
и који тражи, налази,
и ономе који куца, отвориће се“ (Мат. 7, 7—9) — ?

или:

„Којигод, дакле, призна мене пред људима,
признаћу и ја њега пред оцем својим који је на
небесима;
а ко се одрече мене пред људима,
одрећи ћу се и ја њега пред оцем својим (Мат. 10,
32—33) — ?

Реторски снажне и лаке за памћење биле су и мале строфе у којима се поједини стихови понављали или реченице почињале истим речима. Н. пр.:

„Јер ако љубите оне који вас љубе — какву награду имате ?

Зар не чине то и цариници?

И ако Бога називате само браћи својој — шта особито чините?

Зар не чине то и незнабошци? (Мат. 5, 46, 47).

или: „Шта сте изишли у пустињу да видите?

Трску коју љуља ветар?

Него шта сте изишли да видите?

Човека у меке хаљине обучена?

Ето, који меке хаљине носе, по царским су дворовима!

Него шта сте изишли да видите?

Пророка да видите?

Да, велим вам: и више од пророка!” (Мат. 11, 7—9).

У говорима Исусовим било је не само лепога, него и драстичног и парадоксног, што је све дубоко продирало у душе слушалаца и није се лако заборављало. Зар се могле заборавити драстичне речи Исусове о труну и брвну, или његове парадоксне изреке као: „остави мртве нека упогавају своје мртваце”; „ко хоће живот свој да спасе, изгубиће га, а ко изгуби живот свој, наћи ће га” — ?

Речи Исусове могле се, дакле, лако упамтити и памтити, а нарочито су их могли и морали памтити ученици Исусови, који су стално били уз свога Учитеља, најљубиво слушали речи његове и тубили их као речи учитеља већег од свију пророка, као речи веће и за спасење важније и потребније и од речи самога Мојсија и Исаије! У помоћи им је била њихова свежа и јака меморија, меморија простих и умно свежих људи онога времена, када се учило само понављањем и памћењем учитељевих речи. Ученик је требао да учи сасвим речима свога учитеља; добар ученик „личи на кречом обложену цистерну која ни једну кап не пропушта”. Што је за данашњег човека, за људе папирнога времена, тешко и немогуће, могуће је било код људи онога времена. Па и данас нас још изненађује и задивљује меморија код деце и код многих простих људи, који не читају, него слушањем науче и упамте многе дуге песме или приче, што начитан и умно оптерећен човек не би

био кадар. Тако су ученици Исусови кадри били запамтити и памтити и подуже говоре Исусове, иако, дабогме, не увек од речи до речи, него само мисли Исусове и језгро његових речи.

Кад је Исус после свога ускрса оставио своје ученике, наредивши им пре тога да иду и проповедају јеванђелије свима народима, прва брига његових верних ученика шта је могло бити друго него да што верније сачувају речи његове, по којима је ваљало живети и спремати се за други долазак Господњи, за царство славе! За „мало стадо“, за прву хришћанску заједницу у Јерусалиму, биле су речи Исусове свакако важније од речи старозаветних; „он је рекао“ било је код њих претежније од „написано је“.

Прву вест о речима Исусовим имамо код апостола Павла, у његовим посланицама. У тежим религиозним и етичким питањима позивао се апостол на реч Господњу у ср. 1 Сол. 4, 15; 1 Кор. 7, 10. На многим местима у својим посланицама говори речима и мислима Исусовим (ср. н. пр. 1 Кор. 4, 2 са Лук. 12, 42; Римљ. 2, 1 са Мат. 7, 2).

И после смрти Исусове шириле се његове речи у први мах само усменим предањем, но брзо се морала јавити мисао и потреба да се речи Исусове писмено фиксирају. Врло многи богословски научници узимају као потпуно сигурно, да је већ у другом, а може бити још у првом децениуму после смрти Христове постојала збирка Исусових изрека, говора, на арамејском језику, на језику којим је Исус говорио. Једно је сигурно, да су речи Исусове писмено фиксиране још у времену када је било доста људи који су са Исусом јели и пили (Дел. 10, 41), који су знали шта је Исус говорио и учио и који су, према томе, могли водити контролу над писаним јеванђелијем. Шта је Исус учио, сачували су нам писмено јеванђелисти. Но дабогме да то није све што је Исус говорио и учио. По четвртном јеванђелију (Јов. 21, 25): о речима и делима Исусовим могле се писати многе и многе књиге! Ми имамо речи Исусових и изван канонских јеванђелија. Тако нам је у Дел. 20, 35, кроз уста апостола Павла, сачувана изрека Христова: „Блаженије је давати него узимати“. Неке речи и изреке Исусове, којих нема у канонским јеванђелијима, сачувале се преко апокрифских јеванђелија и на старим египатским папирусним листовима, али ту је, мање или више, у питању автент-

тичност тих речи и изрека. И црквени оци су нам сачували неке речи и изреке Исусове. Од речи Исусових, које не долазе у канонским јеванђелијима, најчешће наводе речи: „Будите добри мењачи, који лажни новац не примају и само прави задржавају”. У једном старом грчко-латинском библијском рукопису, у јеванђелију по Луци, иза причања о ученицима који су у суботу ишли кроз усеве, кидали класје и јели (6, 1—5), стоји: Истога дана виде Исус некога где ради у суботу и рече му: „Човече, ако знаш што чиниш, благо теби; ако пак не знаш, проклет си и газиш закон”. Ових речи нема нигде више, али су у духу јеванђелија и могао их је изговорити Исус.

Питање је сад: како су нам јеванђелисти предали речи Исусове? Да ли сасвим и у сваком погледу онако како су испишле из уста Исусових?

Исус је са својим ученицима и са народом говорио арамејским језиком. До нас су, међутим, његове речи дошле на грчком језику, и само мало речи имамо на језику и у форми како их је Христос изговорио (ср. *talitha kum* = девојко устани! Мар. 5, 41; *ephphata* = отвори се! Мар. 7, 34; *Eloi, Eloi, lema sabachtani* = Боже мој, Боже мој, зашто си ме оставио?! Мар. 15, 34). Речи Исусове добиле су, дакле, у грчком преводу друго рухо, другу спољашњу форму, али су преводиоци, као што показује текст, преводили ропски верно, и тако речи Исусове у грчком преводу нису изгубиле скоро ништа од свога првобитног, арамејског колорита. Превод се чита као оригинал.

А како стоји са садржином речи Исусових? Јесу ли нам јеванђелисти речи Исусове по садржини тачно и верно предали?

Рекали смо напред, да је Исус, и по форми и по садржини, говорио тако, да се његове речи могле упамтити и памтити, а споменули смо и то, да су његови ученици својом свежом и увежбаном меморијом кадри били памтити и његове подуже говоре. Сасвим је веројетно, да је и сам Бог помогао да се речи Његова посланика људима, који је овима имао да открије Бога и његову вољу, што верније очувају за потоње генерације. У добру вољу јеванђелиста, да речи Исусове испишу и предаду онако како су их чули из уста божанског Учитеља или из уста његових апостола, не може

био кадар. Тако су ученици Исусови кадри били запамтити и памтити и подуже говоре Исусове, иако, дабогме, не увек од речи до речи, него само мисли Исусове и језгро његових речи.

Кад је Исус после свога ускрса оставио своје ученике, наредивши им пре тога да иду и проповедају јеванђелије свима народима, прва брига његових верних ученика шта је могло бити друго него да што верније сачувају речи његове, по којима је ваљало живети и спремати се за други долазак Господњи, за царство славе! За „мало стадо“, за прву хришћанску заједницу у Јерусалиму, биле су речи Исусове свакако важније од речи старозаветних; „он је рекао“ било је код њих претежније од „написано је“.

Прву вест о речима Исусовим имамо код апостола Павла, у његовим посланицама. У тежим религиозним и етичким питањима позивао се апостол на реч Господњу ср. 1 Сол. 4, 15; 1 Кор. 7, 10. На многим местима у својим посланицама говори речима и мислима Исусовим (ср. н. пр. 1 Кор. 4, 2 са Лук. 12, 42; Римљ. 2, 1 са Мат. 7, 2).

И после смрти Исусове шириле се његове речи у првих само усменим предањем, но брзо се морала јавити мисао и потреба да се речи Исусове писмено фиксирају. Врло многи богословски научници узимају као потпуно сигурно, да је већ у другом, а може бити још у првом децениуму после смрти Христове постојала збирка Исусових изрека, говора, на арамејском језику, на језику којим је Исус говорио. Једно је сигурно, да су речи Исусове писмено фиксиране још у времену када је било доста људи који су са Исусом јели и пили (Дел. 10, 41), који су знали шта је Исус говорио и учио и који су, према томе, могли водити контролу над писаним јеванђелијем. Шта је Исус учио, сачували су нам писмено јеванђелисти. Но дабогме да то није све што је Исус говорио и учио. По четвртој јеванђелији (Јов. 21, 25): о речима и делима Исусовим могле се писати многе и многе књиге! Ми имамо речи Исусових и извај канонских јеванђелија. Тако нам је у Дел. 20, 35, кроз уста апостола Павла, сачувана изрека Христова: „Блаженије је давати него узимати“. Неке речи и изреке Исусове, којих нема у канонским јеванђелијама, сачувале се преко апокрифских јеванђелија и на старим египатским папирусним листовима, али ту је, мање или више, у питању автент-

тичност тих речи и изрека. И црквени оци су нам сачували неке речи и изреке Исусове. Од речи Исусових, које не долазе у канонским јеванђелијима, најчешће наводе речи: „Будите добри мењачи, који лажни новац не примају и само прави задржавају”. У једном старом грчко-латинском библијском рукопису, у јеванђелију по Луци, иза причања о ученицима који су у суботу ишли кроз усеве, кидали класје и јели (6, 1—5), стоји: Истога дана виде Исус некога где ради у суботу и рече му: „Човече, ако знаш што чиниш, благо теби; ако пак не знаш, проклет си и газиш закон”. Ових речи нема нигде више, али су у духу јеванђелија и могао их је изговорити Исус.

Питање је сад: к а к о су нам јеванђелисти предали речи Исусове? Да ли сасвим и у сваком погледу онако како су изишле из уста Исусових?

Исус је са својим ученицима и са народом говорио арамејским језиком. До нас су, међутим, његове речи дошле на грчком језику, и само мало речи имамо на језику и у форми како их је Христос изговорио (ср. *talitha kum* = девојко устани! *Мар.* 5, 41; *ephphata* = отвори се! *Мар.* 7, 34; *Eloi, Eloi, lema sabachtani* = Боже мој, Боже мој, зашто си ме оставио?! *Мар.* 15, 34). Речи Исусове добиле су, дакле, у грчком преводу друго рухо, другу спољашњу форму, али су преводиоци, као што показује текст, преводили ропски верно, и тако речи Исусове у грчком преводу нису изгубиле скоро ништа од свога првобитног, арамејског колорита. Превод се чита као оригинал.

А како стоји са садржином речи Исусових? Јесу ли нам јеванђелисти речи Исусове по садржини тачно и верно предали?

Рекли смо напред, да је Исус, и по форми и по садржини, говорио тако, да се његове речи могле упамтити и памтити, а споменули смо и то, да су његови ученици својом свежом и увежбаном меморијом кадри били памтити и његове подуже говоре. Сасвим је веројетно, да је и сам Бог помогао да се речи Његова посланика људима, који је овима имао да открије Бога и његову вољу, што верније очувају за потоње генерације. У добру вољу јеванђелиста, да речи Исусове испишу и предаду онако како су их чули из уста божанског Учитеља или из уста његових апостола, не може

се сумњати, а уз то је њихов рад имао строгу контролу у личностима које су Исуса својим очима гледале и својим ушима слушале. Очекивати је, дакле, да су нам јеванђелисти верно сачували и предали речи Исусове. И заиста, кад прочитамо и упоредимо речи и говоре Христове у синоптичким јеванђелијима — говори Исусови из четвртог јеванђелија немају својих паралела код синоптичара — видимо, да су нам јеванђелисти речи и говоре Исусове сачували и предали, у главном, верно. Велимо: у г л а в н о м, јер има речи Исусових које не гласе једнако код сва три или код двојице синоптичара; не гласе једнако чак ни онде, где би го безуветно очекивали. Ми н. пр. имамо м о л и т в у Г о с п о д њ у, коју је Исус изговорио кад је своје ученике хтео да научи како да се моле Богу. Та би молитва морала гласити једнако и код првог и код трећег јеванђелиста, што, међутим, није случај. Код јеванђелиста Матеја (6, 9—13) је ова молитва дужа, код јеванђелиста Луке (11, 2—4) краћа (по критичким издањима грчкога Новог Завета). Како је, дакле, Исус изговорио ову молитву — ? Нису нам једнако предане ни речи којима је Христос установио тајну причешћа ср. Мат. 26, 26—28; Мар. 14, 22—24; Лук. 22, 19—20; 1 Кор. 11, 23—25. „Блаженства“ код јеванђелиста Луке (6, 20 и д.) разликује се не само по броју него и по садржини од блаженстава код јеванђелиста Матеја (5, 2—12); док се н. пр. код јеванђелиста Матеја блаженима називају „сиромашни духом“, људи које је друштво презирало, — јер је баш за њих, а не за „праведне“ спремљено царство небеско, назива Исус блаженима, по трећем јеванђелију, своје сиромашне ученике, који сад гладују и плачу, али ће имати богату накнаду за то. Одговор Исусов богатоме младићу гласи по првом јеванђелију (19, 17): „Што ме питаш за добро? Један је добар!“, по другом (10, 18) и трећем јеванђелију (18, 19) пак: „Што ме зовеш добрим? Нико није добар осим једнога Бога“. Изгледа, да се автору првог јеванђелија одговор Исусов, у коме одбија од себе назив „добри“, који припада само Богу, учинио незгодним, па га мења у: „што ме питаш за добро?“ Исус је по Мар. 10, 11; Лук. 16, 18 и 1 Кор. 7, 10 забранио развод брака не споменувши ни један изузетак; у Матејеву јеванђелију 5, 32 и 19, 9 стоји рестрикција „осим за прељубу“. Ако је жена учинила прељубу, брак није имало смисла одржавати,

јер је жена својом прељубом брачну везу већ прекинула, па јеванђелист Матеј у речи Исусове уноси рестрикцију „осим за прељубу“. Видимо, да су јеванђелисти не само слободно спајали поједине говоре Исусове, изговорене у разним приликама (н. пр. Беседа на гори код Матеја), него су каткад и мењали речи његове или им што додавали, уверени да погађају вољу божанског Учитеља.

Нису нам, дакле, све речи и сви говори Исусови сачувани и предани верно, што је за жаљење, али је утешно, што нам је бар гро речи Исусових тако сачуван и предан.

На крају ћемо још споменути, да модерни критичари у неким речима Исусовим у јеванђелијима не виде речи његове, него речи прве хришћанске заједнице, речи што их је створила вера, брига и нужда прве хришћанске заједнице и метнула их у уста Господу Исусу. Но ни сами критичари не смеју увек одлучно да тврде да ове или оне речи није могао изговорити Исус. Нарочито поричу као речи Исусове речи из којих избија божанство Исусово. Те и таке речи, вели модерна критика, није могао изговорити човек Исус; то су речи прве хришћанске заједнице, која је од човека Исуса начинила Богочовека. По модерној критици је то могуће било!

Д. Стефановић.